

Szűrővizsgálatok és az egészségügyi felügyelet

Dr. Kudász Ferenc

foglalkozás-egészségügyi szakorvos

Tartalom

- Fogalmak
- Szűrővizsgálatok
  - Feltételek, sikertényezők
  - A munkahelyi egészségfejlesztésben
  - Kitérő: népegészségügyi szűrővizsgálatok
- Egészségügyi felügyelet
  - EU Munkavédelmi Keretirányelv
  - Módszerek
  - Programok
  - Etikai kérdések, akadályok és egy javaslat
- Beharangozó: GINOP 3.2.6-25

Alapfogalmak

- **Szűrővizsgálat:** keresztmetszeti
- **Egészségügyi felügyelet** (*health surveillance*):
hosszanti (rendszeres)
- **Esetazonosítás:** beteg egyének megtalálása és
egészségügyi kezelésre utalása (egyéni érdek)
- **Felmérés:** populációs áttekintés (társadalmi
érdek)
- **Tesztelés:** esetazonosítás nem rendszeres
formában

Szűrés

- Célzott, rendszeres** tevékenységek összessége,
- melynek célja betegség vagy tünetekkel még nem járó (preklinikai) állapotok azonosítása
  - olyan, **magukat egészségesnek tartó egyénekből**,
    - akiket egy **jól meghatározható egészségkárosodás** fenyeget és
    - akiknek **előnye** származhat a korai kezelésből (vagy egyéb beavatkozásból)

Szűrővizsgálatok

Célja: egy bizonyos betegség kifejlődése szempontjából az egyének alacsony és magas kockázatú csoportokra különítése

– Nem kórisme alkotás!

- Feltételek (10 db)*
- Hitelesség (validitás)
- Kedvezőtlen hatások
- Munkahelyi egészségfejlesztés

* Wilson, J.M.G., Jungner, G., 'Principles and practice of screening for disease', WHO 1968

Szűrővizsgálatok feltételei 1

1. A keresett állapot **jelentős egészségi probléma**
  - egyéni vagy társadalmi szinten
2. Rendelkezésre álló, elfogadott **kezelés**
  - a bizonyítottan beteg egyének számára.
3. Megfelelő **eszközök** a kórismézésre és kezelésre
4. Azonosítható **lappangási** vagy korai tünetes időszak
  - kimutatható pre-klinikai időszak
5. Rendelkezésre álló megfelelő **teszt** vagy vizsgálómódszer

Szűrővizsgálatok feltételei 2

6. Az emberek számára **elfogadható** tesztvizsgálat
7. Megfelelő ismeretek az állapot természetes **lefolyásáról**
  - beleértve a lappangásból a tünetes betegségbe való átmenetet
8. Közmegegyezés, hogy kit kell **betegként** kezelni
9. Az **esetazonosítás költsége** egyensúlyban van a felmerülő teljes egészségügyi költséggel
  - beleértve a kórismealkotást és a kórismézett betegek kezelését
10. Az esetazonosítás egy **folyamat**
  - nem pedig egy egyszeri alkalom

Szűrővizsgálatok jellemzői 1

A megfelelő teszt **egyszerű, biztonságos, pontos és hitelesített.**

- **Hitelesség (validitás)**

- a teszt teljes folyamatának sikerét összesíti
- a teszt (pozitív és negatív) eredményeit mennyiben erősítési meg egy elfogadott kórisme megállapítási módszer

érzékenység (*szenzitivitás*)

siker

fajlagosság (*specificitás*)

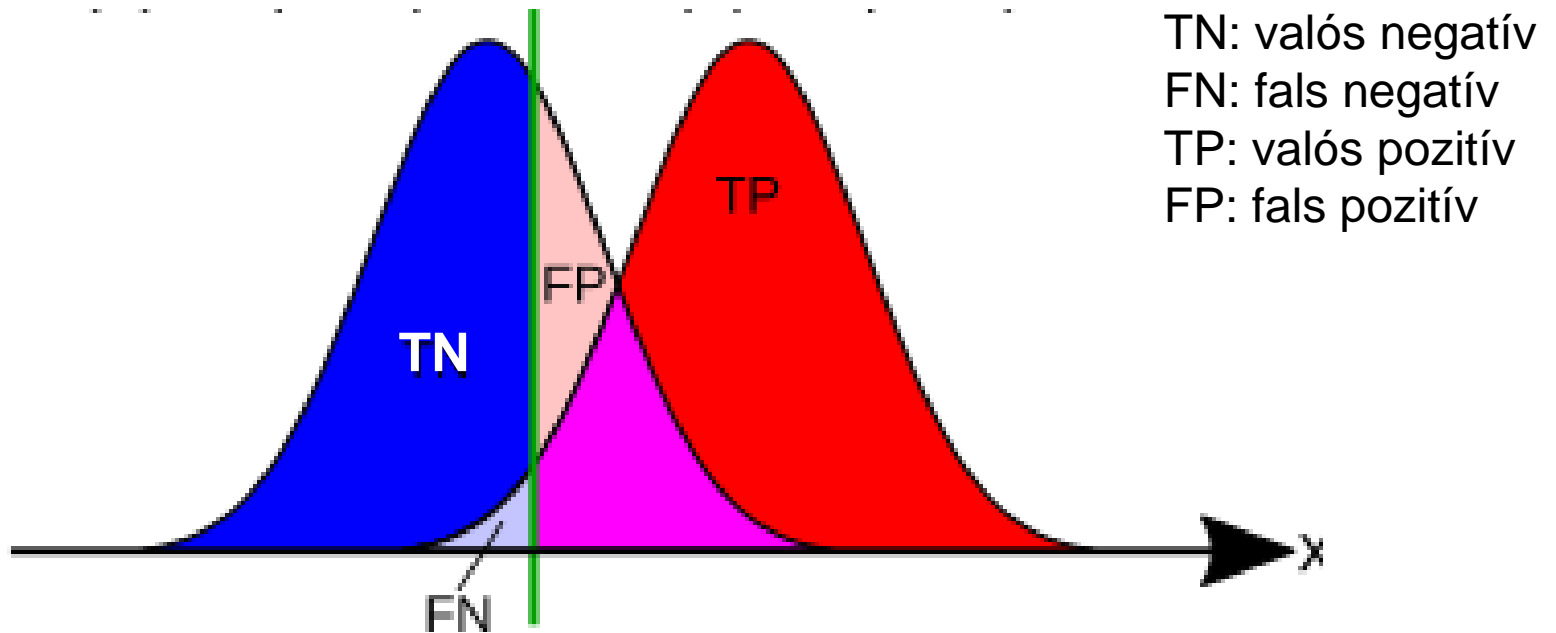
hátulütők

Szűrővizsgálatok jellemzői 2

előrejelző képesség (*prediktív érték*):
a valódi (pozitív vagy negatív) esetek aránya
avagy „*Mennyire hihetünk az eredménynek?*”

Szűrések sikere

A szűrés akkor sikeres, ha képes a

✓ **korai azonosításra**

✓ **kórjóslat javítására**

Lényeges körülmények:

- részvételi arány, különösen a célcsoportból
- kórfolyamathoz illeszkedő ismétlési idő

Szűrések sikertényezői

- behatárolható **célközönség**
- **beazonosítható** egyének
- magas **lefedettség és részvétel** biztosítása
- a programhoz rendelkezésre álló **felszerelés**
- **minőségellenőrzés**
- felszerelés a **megerősítő kórismezéshez, kezeléshez** és követéshez
- **betegirányítási** és tájékoztatási rendszer
- megfelelő és a minőségellenőrzött **epidemiológiai adatok** használata

Szűrések kedvezőtlen hatásai

- növelhetik a további vizsgálatok végzésének, a szorongásnak és az álpozitív esetek jelentette költségek kockázatát
- hamis biztonságtudatba ringathatnak az álnegatív esetekben
- fogyasztás-vezérelt indítékok

Szűrővizsgálatok a munkahelyi egészségfejlesztésben

- Népegészségügyi szempontú
- Szív-ér, cukor, magas vérnyomás, hörghurut
- Egészségesebb populáció
- Koraibb stádium
- Könnyebb elérés (munkahely)
- Nem helyettesíti a munkaegészségügyi felügyeletet
- Csak önkéntes alapon

51/1997. NM rendelet

- Térítésmentes
- Életkori sajátosságokhoz igazodó
- 2. számú mellékletben foglalt, felnőttkori szűrővizsgálatok
  - az adott korcsoportba tartozó személyek önkéntesen vehetik igénybe
  - gyakorlatilag a háziorvos szervezi
  - Életkor szerint: 21 alap, 21-40, 40-64, 65+

51/1997. NM rendelet

- Amennyiben a biztosított az életkora szerint ajánlott szűrővizsgálat elvégzését kéri, azt az arra jogosult orvos az (5) bekezdésben foglalt kivétellel nem tagadhatja meg.
- Meghatározott feladatkörök, jogosultságok
- Egyéni kockázati tényezőkön alapuló szűrővizsgálatok
  - környezeti tényezőkből adódó: fővárosi és vármegyei kormányhivatal állapítja meg.

51/1997. NM rendelet

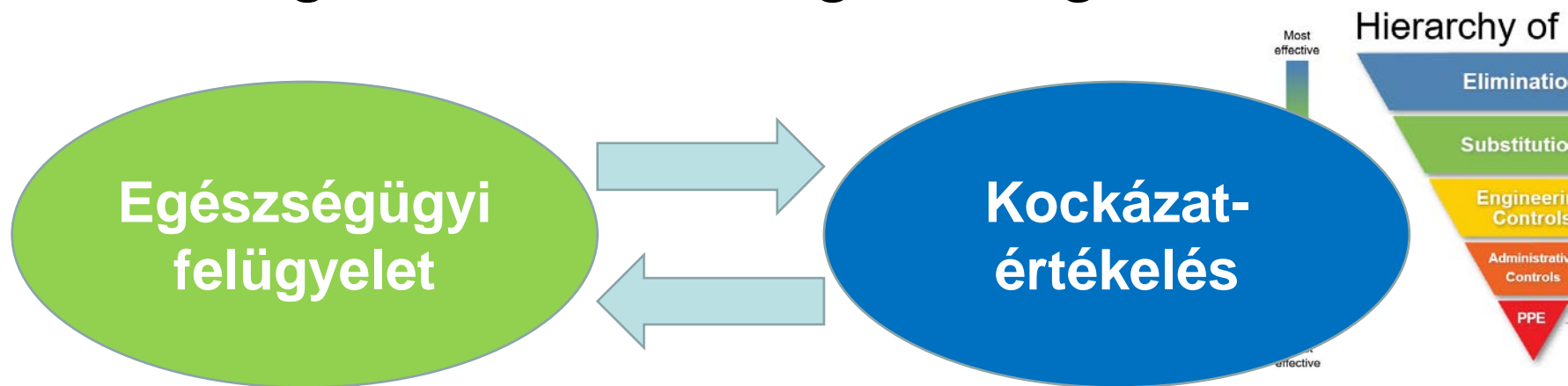
Népegészségügyi célú, célzott szűrővizsgálatok

- Méhnyak citológia (25-65 év)
- Mammográfia (45-65 év)
- Vastagbéliszűrés (50-70 év)

Egészségügyi felügyelet 1

- „*az adatok megelőzési céllal végzett folyamatos rendszeres gyűjtése, elemzése, értelmezése és közzététele*”*
- elsődleges és másodlagos megelőzés

* ILO, Technical and ethical guidelines for workers' health surveillance, 1998.

Ábra forrása: NIOSHVector version: Michael Pittman - Original version: JPEG file by NIOSH.; CC0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=90190143>

Egészségügyi felügyelet 2

- Közegészségügyi módszerek alkalmazása a munkahelyen
- EU jogalkotás (irányelvekben)
  - minimumok, tág, általános
  - jog a hozzáférésre, KÉ felülvizsgálata, követés
- Tagországi szabályozás: részletek
  - kötelező, felajánlott vagy választható
  - nagyon sokfélék, harmonizálódás elmaradt*
- Egészségügyi adatkezelés: etikai kérdések

* Colosio et al. (2017). Workers' health surveillance: implementation of the Directive 89/391/EEC in Europe. *Occupational medicine*, 67(7), 574–578.

Munkavédelmi Keretirányelv

- **89/391/EGK:** A Tanács irányelve a munkavállalók munkahelyi biztonságának és egészségvédelmének javítását ösztönző intézkedések bevezetéséről
  - 14. cikk *Egészségügyi felülvizsgálat*
    - (1) Annak biztosítására, hogy a munkavállalókat a munkahelyi egészséget és biztonságot érintő kockázatoknak megfelelő **egészségügyi felülvizsgálatnak** vessék alá, a **nemzeti jogszabályoknak, illetve gyakorlatnak megfelelő** intézkedéseket kell bevezetni.
    - (2) Az (1) bekezdésben említett intézkedéseknek lehetővé kell tenniük, hogy minden **ezt igénylő munkavállaló** rendszeres időközönként **egészségügyi felülvizsgálatnak** vethesse alá magát.
    - (3) Az egészségügyi felülvizsgálat a **nemzeti egészségügyi ellátó rendszer keretein belül is** megvalósulhat.

Az egészségügyi felügyelet módszerei

- ✓ Tudományos bizonyítékok alapján
- ✓ Adott helyzetre igazított (nem univerzális!)
- ✓ Alkalmas a munkavédelmi helyzet javítására
- Fajtái:
  - Orvosi vizsgálatok (előzetes, időszakos, szakmai, záró, utánkövetéses)
  - Biológiai tesztek (köztük biológiai monitor)
  - Nyilvántartások, jegyzékek (pl. betegségek)
  - Foglalkozási őrszem esemény (beavatkozás, kutatás)

Információ nem a munkakörnyezetből, hanem a dolgozók révén!

Egészségügyi felügyeleti programok 1

Feltételek

1. Szükségesség / igény

Van-e olyan kockázat a munkahelyen, ami szükségessé teszi a felügyeletet? Kötelező vagy választható?

2. Érvényesség (relevancia)

Alkalmasak az eszközök az észlelni kívánt eltérés kimutatására?

3. Tudományos hitelesség (validitás)

A felügyeleti eszközök használata tudományosan alátámasztott?
(vs. „rutin”, „belefér”)

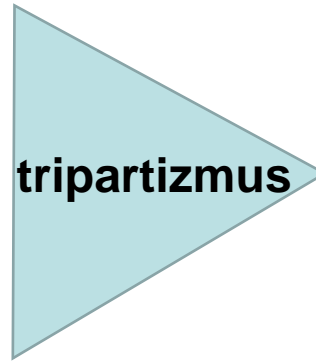
4. Hatékonyság / hatásosság

Lesz-e a programból valódi egészségnyereség?

Egészségügyi felügyeleti programok 2

Szereplők

1. Illetékes hatóság
2. Munkáltató
3. Munkavállalók
4. Munkaegészségügyi szakemberek

Etikai kérdések

- Függetlenség
- Titoktartás, anonimitás
- Méltóság
- Feltétlenül szükséges
- Hozzáférés saját dokumentációhoz
- Kommunikáció a munkáltató, a munkavállalók irányába

Lásd még: *WHO guideline (2017)*

– *on ethical issues in public health surveillance*

Akadályok 1

- Hiányos definíció
  - munkaköri orvosi alkalmassági vizsgálatok ↔ egészségügyi felügyelet
- Hibás egyszerűsítés: egészségügyi felügyelet = orvosi vizsgálatok
- Nem kellő fajlagosság
- Félreértések az önkéntes részvételt illetően
- Minden eredmény „*alkalmassági véleményként*” való közlése

Akadályok 2

- A valóban sérülékeny dolgozók azonosításának alacsony szintje
- A szűrés (tünetmentes) és az esetmenedzsment (tünetes) keverése
- A kellően *korai azonosításra alkalmas eszközök* és a *foglalkozási eredet gyanú felvetésének* hiánya
- Szakmai függetlenség korlátozása
- A dolgozó kárára (hátrányos megkülönböztetés) való felhasználás

Kötelezőség

A kockázatértékelés alapján van-e **jelentős kockázat**

- a munkakörnyezet oldaláról (ideértve egyes sérülékenységek lehetőségét is)
- egyéni tényezőkre rakódóan (a saját maga vagy harmadik fél számára)

Van jelentős kockázat?

Ez a jelentős kockázat **kimutatható** egészségügyi felülvizsgálattal? (valid eszközök)
Elkerülhetetlen az egészségügyi felülvizsgálat a kimutatásához?

Igen: kötelező

Nem: választható

A korai észleléshez **elengedhetetlen** (károsodás észlelése)

Jogszályban előírt (károsodás észlelése)

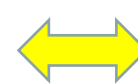
Munkavédelmi intézkedés **szükséges**

Elengedhetetlen a dolgozó saját/harmadik fél számára veszélyes állapotának észleléséhez (alkalmasság)

Jogszályban előírt (alkalmasság)

Alkalmassági vélemény

Munkakörnyezeti megterhelések

Munkavállaló jellemzői

Cél az egyensúly

Munkavédelmi intézkedés **célszerű**

A munka **adaptálása** a munkavállalóhoz **célszerű**

GINOP 3.2.6-25

- Nem népegészségügyi szűrővizsgálatok!
- Nem a munkaköri alkalmassághoz szükséges vizsgálatok!
- Várható kiírás ősszel.

Köszönöm a figyelmet!

További részletek az OSHwiki-n:

